

Jeles értékű Babits-dokumentációk

Nehezen döntenénk, hogy az apró könyveket forgatva mi élményesebb: a *Ságvári Endre Nyomdaipari Szakközépiskola* tanulóinak évenként rendre megjelenő gyönyörű munkái, a kötetkéek tipográfiai szépsége és tisztasága-e, vagy a lapokon olvashatók. A mai intézet egykor Babits tanári műhelye volt, a mai kollégák és érettségi előtt álló szakmunkás-növendékeik kivételes gonddal és fényűző szeretettel, emellett izgalmas és érdekes kutatási eredményeket felmutatva ápolják az egykori tanár hagyatékát, munkásságának, kapcsolatainak kertjét és virágait. És mivel nyomdászok, módjukban áll mindezt élővé teremteni: a kötetekben irodalomszeretet, hagyományörzés és szakmai alkotásélmény találkozik.

Mindegyre izgalmasabbak az iskolai jó szokás kedves könyvemlékei. A *Gál István* és *Téglás János* (irányításukkal a tanulók) kutatási eredményeiből, összeállításaiban, szerkesztésében és jegyzeteivel megjelenő, bibliofil és dokumentatív értékű sorozat egyik ágának eddigi darabjai egy Babits által válogatott és bevezetett *Ady-antológia* (1977), *A Simóné háza* című, 1906-ban írt „falusi tragédia” Babits hagyatékából (1978), a *Babits és Csinszka* fordulatossá és izgalmas kapcsolatát feltáró vers-, levél- és dokumentumgyűjtemény (1979) voltak, mellettük a *Babits és Tóth Árpád* barátságának, kölcsönösségének dokumentumait egybegyűjtő kötet (1980), az 1981-es kötetke pedig a művésztársak Babitshoz írt leveleiből nyújt válogatást, a sorban nem kevés, eddig nyomtatottan meg nem jelent írás és irat olvasható.

„A legkedvesebb ember, akit ismertem, Tóth Árpád volt...” tűnik elő a *Beszélgető füzetek* 1940. december 10-én írt bejegyzései között, és hasonló ihletésű vallomásokat olvashatunk a költő barát személyiségéről a kötetke lapjain. Ugyanitt néhány Babits-tanulmányt Tóth Árpád munkásságáról, például egy 1939. november 20-án elhangzott rádióadás bevezetőjét „a gáncstalan költőről, aki mindig valahogy vendég és utas volt földi világunkban”, emellett egy versválogatást, valóban a legszébb Tóth Árpád-művek közül. Utóbb ezt az „antológia-bevezetőt” (nyomatásban először itt olvasható) más tanulmányok és recenziók követik, majd a költő sírja felett mondott gyászbeszéd, a Nyugatba írt búcsúztató, a *Könyvről-könyvre* Tóth Árpádról szóló részletei. A továbbiakban Tóth Árpád versben írt vallomása (*Prospero szigetén*) és recenziói, nem kevésbé zászlóhajtón és megtisztelón.

A másutt olvashatók alapján is sejthető „vonzások és választások” buzogtak tehát a két költő között, de az itt egybefoglaltak már bizonyosságot teremtenek, mint volt ez Ady, majd Csinszka esetében is. De az 1981-es kötet még inkább ismeretlen kapcsolatokhoz kalauzol: jó néhány művésztárs (festők és szobrászok, írók és előadók, zeneszerzők és színészek stb.) Babitshoz írt leveleiből nyújt feltáró és példaadó, a fellelhetők teljességének igényét keltő válogatást, a levelek után példás és informatív értékű jegyzeteket. Ascher Oszkártól Varsányi Irénig tart a névsor, „... művészetről, alkotó munkáról, személyes gondokról” szólnak a levelek a jegyzeteket összeállító Téglás János szavai szerint. De az olvasó előtt feltűnnek egyebek is (például Babits nagy tábora és középponti helyzete), a szépművi könyvecske (ebben néhány képzőművész Babits-portréja színesen, *Beck Ö. Fülöp*, *Csorba Géza* büsztjei, plakettjei) így nemcsak szívesen őrzött emlék a tanulók számára, de az itt először közöltekkel és a gazdag tájékoztatással akár forráskiadványnak tekinthető. Hasonlóképpen az előző gyűjtemények is, bár sajnos csak kevesek gazdagodhatnak általuk, hiszen a kereskedelmi forgalomba nem kerülő kötetkéek az iskolai és szakműhelyi együttműködés gyönyörű emlékei. Az utolsó lapokon a tanárok és osztálytársak, a kitűnő nyomdász mesterek névsora, soha kivételesebb emlékeztetőt a megszokottak helyett.

*

A párhuzamos osztály még eredetibb, mintegy „belterjesebb” forrásközlésekre vállalkozik. A *Babits tanár úr* című kötetke nyitotta a sort (1976), majd a *Száztizen-*

hat oldal egy iskola múltjából című folytatta a „visszatekintést” ezt követően (1977), az előző, az iskolában található Babits-dokumentumok gyűjteménye volt, a költő itteni tanári idejével (1912—1916) foglalkozott, majd kényszerű megválásával a *Játszotam a kezével* című „lázító vers” után. Mődfelelt érdekesek a tanári testület üléseinek itt közölt jegyzőkönyvei. A másik kötet az iskola 72 éves fennállását ünnepelte, az intézmény története mellett bemutatta az itt tanítók és tanulók közül a legismertebbeket. Az iskolaalapító *Gaál Mózes*től kezdődően *Babits* és a matematikus *Dienes Pál*, a közgazdász *Antos István*, a költő *Benjámín László* és mások, orvosok, színészek és professzorok. *Donáth Jenő* és *Fricsay Ferenc* a zeneszerzők és karmesterek közül. Úgy tűnik, az iskola nem csupán egykori tanáraival büszkélkedhet, ugyanígy diákjaival is. A névsor színpompás és változatos. Az 1978-as kötet Babits 1919-es egyetemi előadásainak (*Az irodalom elmélete*) gyűjteménye volt, ezt két önéletrajzi jellegű írásokat, vallomásokat és interjúkat egybegyűjtő követte, az *Interjúk Babits Mihállyal* (1979) és az *Önéletrajzok és interjúk* című gyűjtemény (1980). Mindkettőben többnyire igencsak nehezen elérhető hírlapokban és folyóiratokban, olykor a hagyaték kézírataiban olvasható dokumentumok találhatóak, a legváltozatosabb témákról Babits nyilatkozatai. Ha például elolvassuk Babits véleményét *Karel Čapek* R. U. R.-jának 1924-es vígszínházi előadását követő hecckampányt illetően, máris felmérhetjük a gyűjtemények súlyát és értékeit: „A kultúrában azonban testvér mindenki és ebben Európa egy. A művészetben nincsenek politikai határok, s ha nekünk az a vágyunk és törekvésünk, hogy szomszédjaink elfogadják kultúránkat, akkor nekünk is ajtót kell nyitnunk az előtt a művészet előtt, amely újat és tanulságosat nyújt...” — vallja Babits a *Színházi Élet* körkérdésére, a vallomás merészségét és értékét a dátum határozza meg. Az interjúkban szó esik olvasmányairól, a politikáról és a műfordításról, a költőtársakról és költőelődökről, a békéről és irodalomról, mellettük közvetlen hangú beszélgetéseket olvashatunk a hazai kultúráról, az írók helyzetéről és a köznapok eseményeiről. A két kötetke száznál több „szövegközlését” okos jegyzetanyag kíséri, pontosan idézve az itt olvashatók egykori miliójét és körülményeit. A jegyzetek többsége *Gál István*, *Pók Lajos*, *Szabó Lőrinc*, *Éder Zoltán* monografikus jellegű Babits-írásaira és -gyűjteményeire hivatkozik, az itt közöltek az összefoglalásoknak és tanulmányoknak mintegy forráskiadványai.

A *Szabó Lőrinc* által lejegyzett „emlékező beszélgetések” mellett ezekben a kötetekben is érdekes vallomásokat olvashatunk a *Kártyavárról*, interjúkat a *Halálfi* „forrásairól”, mintegy előkészítve az idej kötetet, amely nemcsak a diákok emléke, de az irodalomtörténészek, az alkotáslélektannal és művészetfilológiával foglalkozók, a „forráskutatók” kézikönyve lehet: az 1981-es munka a *Halálfi* első változatának tudós alaposságú szövegközlése lett.

A *Pesti Napló* hasábjain 1921 októbertől és 1922 januárja között 66 folytatásban megjelent első változat filológiai alaposságú közreadása, az 1927 húsvétján jelentkező, gazdagon átirított és súlyosan bővített kötetkiadás „előzménye” ez. A két szerkesztő (*Gál István* és *Téglás János*) és a tanulók munkája az első változat alapszövegét közli, egybeveti az azonosságokat és a különbözőségeket, tipográfiával is kiemelten olvashatók itt az utóbb átirított részletek, de elmaradnak az 1927-es, „kiszélesedett és megnőtt regény” újságközlésben még nem szereplő epizódjai.

A könyvtári Babits-hagyaték még két másik vázlatot is őriz a regény terveiből, az író „*élete legfőbb alkotásának, egy halálra ítélt világ rajzának*” minősítette az „alkonyregényt” interjúi és a húszas évek levelezése szerint. Mindvégig foglalkoztatta az ismételt átdolgozások és a folytatás lehetősége, ehhez is voltak vázlati és jegyzeti.

A szerkesztők utószava részletesen beszámol a mű kristályos növekedéséről, az 1927-es kritikai fogadtatásról, bár szomorún hiányolunk egy, az itt láthatónál részletesebb bibliográfiai eligazítást, hiszen még *Kardos Pál* is csak említi, de pontos adatait nem jegyzi (Századunk, 1927/9.) például *Kassák* elítélő recenziójának monográfiája lapjain. A kiskönyv irodalomjegyzéke forrásként a korábbi interjú- és

vallomáskötetekhez utal, *Illyés Gyula* értékeléséhez, *Mikes Margit* emlékezéséhez, *Csányi László* „szereplő-azonosításaihoz”, a nemrégiben kiadott *Babits Mihály—Szilasi Vilmos levelezéshez* az ismert monográfiák után. És főként *Sipos Lajos* két izgalmas tanulmányához (*Irodalomtörténet*, 1976 — *Literatura*, 1979), a „regény regényét”, a „mű genezisést” a *Szabó Lőrinc* által lejegyzett vallomások, az önéletrajzok és interjúk, levelek mellett Sipos tanulmányai tárták fel mélyrehatóan. Az áldozatos és szép „teammunkából” most kezünkben ismét egy „szöveg”, a geneziskutatás kiszélesedve folyhat tovább. Bizonytal akad még feltárni való a sokféle értelmű és sokrétű világot feltáró regény körül: a *kulcs* e kötetrel, a *kód* a jelzett tanulmányokkal kezünkbe került. Örömmel tölthet el, hogy egy irodalomtudós és egy iskola tanárainak, tanulóinak összefogásából van még felfedezni való ezúttal Babitsról a korábban alaposnak és olykor már véglegesnek hitt összefoglalások után. Mi mindent sejtethetnek még a továbbiak!

Legutóbb egy új találkozás eredményeinek tanúi lehettünk: a *Ritmus a könyvről* című versgyűjtemény (szerkesztette és válogatta *Téglás János* — 1980) után az iskola értékeremtő szándéka *Szántó Tibor* könyvművész terveivel találkozott. Ebben a kapcsolatban eddig három mesteri módon tipografált füzet keletkezett: *Keresztury Dezső* versfüzére (*Istenek játékában*), *Babits Mihály* bevezető tanulmányával (Nyugat, 1932), *Illyés Gyula* Három öregjének bibliofil kiadása és *Borsos Miklós* Babits-portréjával *Illyés „Babits visszhangjaként”* született verseinek szép füzete.

Izgalmas remények a további tervek között. Vajha a nyomdásztanulók okos áldozatának lennének követői is, mint voltak hajdanán a Vajthó-csemeték!

BODRI FERENC

Péter László: Így élt Juhász Gyula

Az *Így élt* sorozat ismeretterjesztő szándékkal mutatja be egy-egy jelentősebb alkotó vagy történelmi személyiség életútját. Olvasói főleg az általános iskola felső tagozatosai közül kerülnek ki, de a középiskolások is forgatják a tanítási anyaghoz, orientálódó figyelmükhöz jobban kapcsolódó darabjait. A hullámmódozó színvonalú kötet sor egyik erőssége Péter László Juhász Gyula-könyve. A szerző jó ismerője, már évtizedek óta avatott kutatója a költőnek — ebből is adódhatott a feladat nehézsége: egy meghatározott korosztály érdeklődési köréhez, teherbírásához kellett szabni a beépíthető ismeretek, adatok mennyiségét, s a kommentár terjedelmét, mélységét.

A könyv Juhász Gyula-képe három szálból fonódik össze: az életrajz adataiból, az ezeket „hitelesítő”, értelmező idézetekből, és a történelmi-társadalmi háttérrel fölvezető kultúrtörténeti információkból. A három elem egymást segítve erősíti a portré hitelességét. Az első rajzolja meg a (Barta János által kidolgozott fogalomrendszer jelentése szerinti) hétköznapi létformát, a művész empirikus személyiségét, az idézett, hivatkozott művek pedig azt a költői ént sejtetik meg, amelynek alapja az egyéniség transzponálása, valamilyen lírai szerepbe való behelyezése. A kötet — céljából adódóan — csak érezteti a két létforma közti immanens különbséget.

A szövegbe emelt *életrajzi adatok* eleget tesznek elsődleges céljuknak: határozottan kijelölik az életút fontosabb stációit; azonban a szerző értő válogatása arra is törekszik, hogy a fiatal olvasót megragadja, képzeletét lekösse egy-egy adat; az élettények emellett utalnak a jellemre, az egyéniségre, a költő belső meghatározottságára is. Ezt szolgálja az a jelenet, amelyben a gyermek Juhász Gyulára rácsapódik